

GERHARD RICHTER. ATLAS

23 d'abril - 4 de juliol 1999

BIOGRAFIA

Gerhard Richter va néixer a Dresden, a l'antiga Alemanya oriental, l'any 1932. D'adolescent va estudiar escenografia i pintura de tanques publicitàries a Zittau. Després va decidir donar un gir a la seva formació artística i, des de l'any 1952 fins al 1957, va assistir a la Kunstakademie de Dresden, on entre les assignatures que hi cursava hi havia algunes matèries molt tradicionals com el dibuix al natural de models, paisatges i natures mortes.

Quan era adolescent, feia moltes fotos; em vaig fer amic d'un fotògraf que em va ensenyar tots els trucs. Durant un temps vaig treballar en un laboratori: la quantitat de fotos que passaven tots els dies pel bany del revelador m'han deixat, sens dubte, un empremta duradora. Després vaig anar a Dresden. A Belles Arts, no vaig fer més que pintura realista i marcada per la influència de Beckmann. (Notes, 1964)

Richter estava molt influït per l'obra de Caspar David Friedrich, pintor alemany del segle XIX. El que li interessava de l'obra de Friedrich era la seva capacitat per expressar l'espiritualitat no solament en escenes religioses, sinó també en escenes de la natura. De manera similar, moltes de les pintures abstractes de Richter fan referència a la natura sense representar-la explícitament.

La situació política de l'Alemanya de l'Est va mantenir Richter en una gran ignorància de l'art modern europeu fins que l'any 1959 va veure per primera vegada l'obra de Jackson Pollock. L'interès en l'art europeu i el desig d'escapar del realisme social, l'estil artístic dominant a l'Alemanya de l'Est, el van portar a traslladar-se a Alemanya de l'Oest. L'any 1961 es va instal·lar a Düsseldorf, tot just dos mesos abans de la construcció del mur de Berlín. Aquest trasllat va marcar una inflexió en la trajectòria artística de Richter, que va destruir gran part de les obres que havia fet fins al moment i va començar a treballar de bell nou. Allà va conèixer a Joseph Beuys, Sigmar Polke, Konrad Lueg i Blinky Palermo, que influïren decisivament en la seva actitud artística.

Fins a l'any 1965 pràcticament només va pintar

Foto: Victoria von Fleming

quadres figuratius, utilitzant gairebé sempre pigment blanc i negre per obtenir l'escala de grisos, que és la característica formal d'aquesta part de la seva obra que coneixem com a fotopictòrica.

L'any 1966 va iniciar les sèries de gammes cromàtiques com *18 Colors* (1966/92) o *256 Colors* (1974). En aquestes, l'única referència visual utilitzada van ser els catàlegs comercials de pintures industrials. Sense cap altra imatge que els colors aplicats uniformement, col·lapsa qualsevol tipus d'estimulació o sublimació emocionals. Paral·lelament a les *Construccions* -treballs abstractes en els quals magnifica, exagerant-lo, l'efecte del rastre que deixa el pinzell sobre la tela i a les *Gammes de colors*, Richter va continuar realitzant obres fotopictòriques, tot i que a finals dels anys seixanta van deixar d'interessar-li els motius iconogràfics habituals, les escenes familiars i els retrats fets, en moltes ocasions, per encàrrec. Entre 1969 i 1970 comença a treballar en la sèrie de mars i núvols.

En la seva exploració contínua de les possibilitats de la pintura, Richter ha cultivat diferents llenguatges: des de les primeres obres, on copiava instantànies i fotografies de diaris, passant per retrats, gammes cromàtiques, paisatges i miralls, fins a les magistrals pintures abstractes, que va començar a realitzar l'any 1976.

Des de l'any 1983, Richter viu i treballa a Colònia.

L'EXPOSICIÓ

Poc després d'instal·lar-se a Düsseldorf, Richter va iniciar un àlbum de fotografies que seria el germen de l'*Atlas*. No fou fins l'any 1969 quan va començar a ordenar aquest material fotogràfic, propi o recollit, en plafons i segons diverses categories.

En aquesta exposició es presenta la versió més recent d'aquesta gran obra, l'*Atlas*, que des de l'any 1962 creix com a obra en progrés que és. En aquests moments, i tal i com s'exposa al MACBA, l'*Atlas* està format per 641 plafons que contenen més de cinc mil imatges. L'*Atlas* és un arxiu personal d'imatges, organitzades de manera cronològica en plafons de mesures estàndards, que inclou sobretot fotografies, però també retalls de diari o revistes i dibuixos, agrupats de forma temàtica en escenes familiars privades, escenes pornogràfiques, experiments espacials i formals, paisatges, vistes aèries de ciutats, habitacions, cartes de color, espelmes, abstraccions... de manera que l'àlbum ha esdevingut un potencial projecte enciclopèdic.

Atlas. 445 Motius diversos, 1978/84/88.
Städtische Galerie im Lenbachhaus

L'*Atlas* ofereix claus per esbrinar l'origen i el procés formatiu de bona part de l'obra pictòrica de Richter, ja que les fotografies, esbossos i collages que el formen constitueixen una font d'informació sobre la seva evolució artística. L'*Atlas* esdevé una primera recopilació d'imatges, d'entre les quals Richter tria temes i motius pictòrics per a les seves pintures. Atesa l'abundància de material, l'*Atlas* conté un grau important de potencialitat i, en certa manera, descobreix l'entorn ideològic de les obres que finalment han estat realitzades. L'*Atlas* esdevé una recopilació de memòries visuals privades, d'entre les quals Richter tria temes i motius que convertirà posteriorment en pintures, rescatant-los així de l'àmbit estrictament privat per situar-los en un terreny públic.

A més de la versió actualitzada de l'*Atlas*, l'exposició es completa amb una selecció d'una vintena de quadres que permeten fer visibles les diferents vies i idees que Richter ha anat investigant paral·lelament. Juntament amb quadres de la seva primera època, se'n mostren altres de diferents períodes de la seva evolució creativa fins a l'actualitat, que inclouen temes clàssics com la natura morta, el paisatge, el retrat o fins i tot l'abstracció i exploren qüestions lligades a la representació del que és públic i privat, l'autobiografia, la política, la seducció, la naturalesa o els mecanismes de visió.

Per a les seves exploracions pictòriques, gairebé sempre utilitza formes preexistents com cartes de colors, miralls, fotografies... que comproven la nostra percepció de la realitat visual.

Qualsevol obra d'art és, abans que res, objecte, la manipulació és inevitable. És necessitat absoluta. Però a mi em cal la foto, més objectiva, per corregir la meua manera de veure. Si per exemple, pinto un objecte de la natura,

corro el risc d'estilitzar-lo i de transformar-lo segons les meves idees i la meua educació. Però si copio una foto, tots els criteris i models cauen en desús i pinto gairebé contra la meua voluntat. O més aviat he passat a considerar-ho com un enriquiment.

(Entrevista amb Peter Sager, 1972)

Les pintures de Richter no són transcripcions literals de fotografies. No és la seva intenció emular la impressió fotogràfica o fins i tot equiparar-se als treballs dels pintors fotorealistes. Les seves pintures són maneres de cridar l'atenció sobre el poder de la fotografia per definir la manera de veure, sense devaluar el mateix acte de pintar. O, per dir-ho amb les seves mateixes paraules: *La foto és la imatge més perfecta que existeix; no canvia mai, és absoluta, independent, incondicional, sense estil. Aquesta és la raó per la qual té per a mi validesa de model, pel que relata i per la manera com ho fa.*

(Notes, 1964-1965)

ENTRE LA FIGURACIÓ I L'ABSTRACCIÓ

Aquest antagonisme entre la pintura que representa i la pintura que reflexiona sobre ella mateixa és precisament un dels dilemes del segle XX.
(Entrevista amb B. Buchloh, 1986)

L'obra de Richter es resisteix a la idea d'estil. De fet, en un primer moment va decidir abandonar el sistema discursiu de la pintura del realisme socialista, en favor d'una concepció de la pintura que s'apropiava manifestament de l'univers plàstic del periodisme fotogràfic i de la fotografia amateur. En la seva opinió, conceptes com realisme, conceptualisme o abstracció no són exclusius sinó que es consideren procediments alternatius. Així, ell mateix ha qualificat parts de la seva obra com a "figuratives", "constructives", "abstractes", en funció del procediment específic utilitzat. La seva obra va des de la reproducció de la realitat basada en un model fotogràfic fins a les abstraccions monocromes grises, des de l'ús de miralls i plafons pintats de forma mecànica fins a pintures gestuals, des de l'escultura fins a quadres expressius abstractes.

Fragments de mar (ona) (234), 1969.
Col·lecció particular - Cortesia Fine Arts & Projects, Mendrisio

Pensar que l'art copia la natura és un malentès. L'art ha obrat sempre contra la natura i per la raó.
(Notes, 1962)

La pintura abstracta no és menys aleatòria que la figuració –que es basa en un subjecte X que esdevindrà imatge–, sinó que se'n distingeix en la mesura en què el seu subjecte s'elabora durant el procés de treball. Això pressuposa que ignoro el

que vull representar, com començar i que només tinc una idea vaga del subjecte que esdevindrà imatge, ja que només soc capaç de començar motivat per la ignorància i la indiferència.
(Notes, 1985)

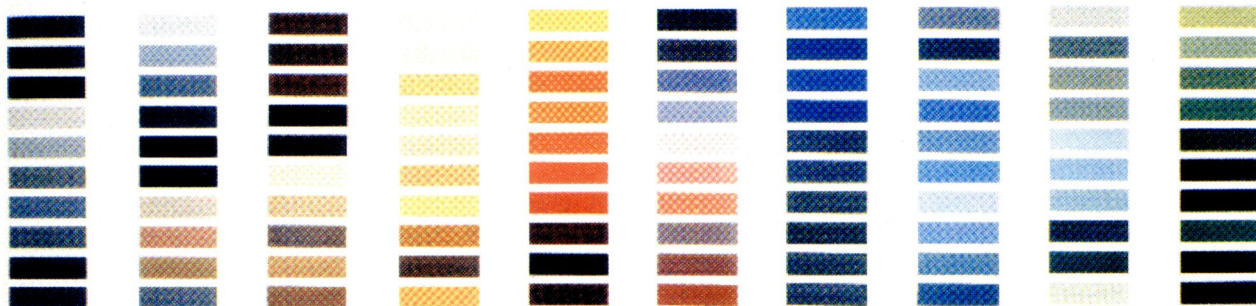
Les pintures abstractes són models ficticis perquè fan perceptible una realitat que no podem ni veure, ni descriure, però de la qual podem deduir l'existència. La designem per mitjà de nocions negatives: l'inconegut, l'incomprensible, l'infinit, que durant milers d'anys hem conegut amb l'ajuda d'imatges de substitució com el cel, l'infern, els déus o el diable. (Text per a la Documenta 7, 1982)

Fragment (creu) (290), 1971.
Col·lecció particular - Cortesia Fine Arts & Projects, Mendrisio

L'aproximació de Richter a la pintura és molt peculiar. Malgrat que el seu treball comparteix característiques amb el fotorealisme, el minimalisme, l'expressionisme abstracte i fins i tot amb el pop art, cap simple etiqueta no el pot descriure totalment.

El pop art ja havia utilitzat abans la serialitat. I pel que fa als mostraris de color, sobretot cap al final, jo més aviat ho veuria com una influència de l'art conceptual, en la seva dimensió teòrica i didàctica. Però en el fons, provenien simplement de la desgràcia de no saber com ordenar intel·ligentment els colors... Vaig intentar portar a terme aquesta ordenació de la manera més bella i menys equívoca possible. (Entrevista amb B. Buchloh, 1986)

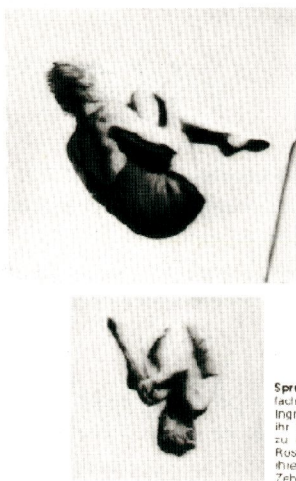
Deu cartes grans de colors (144/1-10), 1966. Kunstsammlung Nordrhein - Westfalen, Düsseldorf

LA FOTOGRAFIA, ARXIU VISUAL DE LA MEMÒRIA

La relació de Richter amb la fotografia com a mitjà es remunta als inicis de la seva trajectòria artística i continua sent un dels puntals bàsics per entendre la seva obra.

La foto ha substituït certes pintures, dibuixos i il·lustracions que, en representar la realitat, ens informen sobre aquesta. La foto exerceix aquesta funció amb més fiabilitat i credibilitat que qualsevol altra forma d'imatge. La fotografia és la imatge que informa sobre una veritat absoluta perquè és objectiva: ens la creiem d'entrada, tant si té errors tècnics com si la cosa representada gairebé no es pot identificar. A més, la foto té un paper cultural: cada un de nosaltres ha fabricat les seves pròpies "imatges piatoses", que mostren els pares o altres persones, i que conservem acuradament. La foto modifica la manera de veure i de pensar: les fotos es consideren verídiques i la pintura, artifici. Ja no ens creiem la imatge pintada, el que representa no evoluciona perquè no és autèntic sinó imaginat.

(Notes, 1964-1965)

Saltadora de trampolí I (43), 1965. Oli sobre tela. Col·lecció particular
Cortesia Fine Arts & Projects, Mendrisio

Buscava fotos que representaven el meu present, el que em concernia. I triava fotos en blanc i negre perquè m'havia adonat que eren més convincentes que les fotos en color, perquè ho mostraven de manera més directa, menys artística i, en conseqüència, més creïble. Per això vaig escollir fotos d'aficionats, fotos d'objectes quotidians, instantànies.

(Entrevista amb B. Buchloh, 1986)

Espelma (511-1), 1982. Oli sobre tela.
IAC, Col·lecció Frac Rhône-Alpes.
Villeurbanne

¿Quins són els criteris que utilitza Richter per seleccionar, entre totes les imatges possibles, les que passaran a formar part del seu gran arxiu personal, l'*Atlas* i que, per tant, seran susceptibles de ser traslladades a la pintura?

Pel que fa a la selecció de fotos, el problema de la composició no té importància, el seu paper és, al capdavall, negatiu. La fascinació que exerceix un clixé no prové de l'originalitat de la seva composició sinó del que expressa, del seu contingut informatiu. De totes maneres, la composició té sempre una exactitud aleatòria.

(Notes, 1964)

Per a més informació sobre l'exposició, us suggerim aquesta selecció bibliogràfica:

-Buchloh, B., Chévrier, J.F., Zweite, A., Rochlitz, R.
Fotografia i pintura en l'obra de Gerhard Richter. Barcelona, Museu d'Art Contemporani de Barcelona, 1999
-Richter, G. *Atlas der Fotos, Collagen und Skizzen*. München, Lenbachhaus, Colònia, Otagon, 1997

-Richter, G. *Textes*. Notes et entretiens par Hans Ulrich Obrist, Dijon, Les presses du réel, 1995

-*Gerhard Richter*. Madrid, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, 1994

Durant els mesos que l'exposició estigui oberta al públic, aquests llibres es poden consultar a l'Espai de Lectura de la planta 1 del Museu i després a la Biblioteca del MACBA.

Aquest material està pensat per a ús del professorat que vulgui visitar l'exposició amb un grup d'estudiants en visita comentada. Per concertar visites comentades cal trucar al tel. 93.412.14.13 de dilluns a divendres (excepte dimarts) de 10 a 14 h.

Coordinació:
Antònia Maria Cerdà.
Tel 93.412.08.10 (ext.382)